

PRINCIP RESTORATIVNÍ JUSTICE V NOVÉM TRESTNÍM ZÁKONÍKU

THE CONCEPT OF RESTORATIVE JUSTICE IN THE NEW CRIMINAL CODE

MAREK FRYŠTÁK, EVA ŽATECKÁ

Katedra trestního práva Právnické fakulty MU v Brně

Abstrakt

Autoři se zaměřili na nově připravovaný trestní zákoník, jehož návrh odeslalo Ministerstvo spravedlnosti začátkem října 2007 do vlády, z pohledu toho, jak jsou v jeho rámci realizovány principy restorativní justice, jejichž faktickým projevem jsou alternativní tresty. Úvodem se zaměří na vymezení a objasnění principu restorativní justice. Těžištěm práce bude pojednání o jednotlivých alternativních trestech tak, jak tyto budou upraveny v nově připravovaném trestním zákoníku. Stěžejní pozornost bude věnována ukládání peněžitého trestu.

Klíčová slova

Alternativní tresty, nově připravovaný trestní zákoník, princip restorativní justice, zločiny a přečiny, peněžitý trest, domácí vězení, dohled probačního úředníka.

Abstract

The authors focused on the new concept of the Criminal Code, specified the concept of restorative justice. Then they dealt with alternative sanctions in the new concept of the Criminal Code and gave attention to the financial punishment.

Key words

alternative sanctions, new criminal code, concept of restorative justice, crimes and offences, the financial punishment, house imprisonment, supervision of probation officer.

1. Úvod

V letošním roce došlo k obnovení rekodifikačních prací na novém trestním zákoníku, jehož původní návrh byl Parlamentem České republiky zamítnut 21.3.2006. Byla provedena revize dřívějšího návrhu a tento se stal po dílčích úpravách východiskem další fáze rekodifikačního procesu, která v současné době nabírá na obrátkách. Ministerstvo spravedlnosti předložilo v létě letošního roku uvedený návrh zákona¹ k „veřejné diskuzi“² a začátkem října 2007 jej po zapracování některých připomínek veřejnosti odeslalo do vlády. Po jeho schválení vládou, respektive zákonodárným sborem, by měl být nový trestní zákoník účinný od 1.1.2009.

V rámci předkládaného příspěvku se chceme zaměřit na to, jak je v nově připravovaném trestním zákoníku, dále jen nový TZ, realizován princip restorativní justice, ze kterého vycházejí alternativní tresty, s přihlédnutím k ukládání peněžitého trestu.

2. Princip restorativní justice

Jedním ze stále se rozvíjejících principů spravedlnosti je především princip restorativní justice. Z tohoto principu vychází alternativní tresty a alternativní způsoby řešení trestních věcí. Pojem restorativní justice³ vychází z myšlenky, že trestný čin je sociálním konfliktem mezi dvěma a více jednotlivci a mezi jejich normami a normami ve společnosti, v níž se nacházejí a lze jej účinně řešit jen za aktivní účasti všech dotčených osob. Trestný čin narušil sociální vztah mezi pachatelem, obětí a dotčenou společností a restorativní justice umožňuje těm, kteří byli tímto činem nejvíce dotčeni (především poškozeným), vzít „spravedlnost do svých rukou“.⁴ Princip restorativní justice se začal rozvíjet v polovině 80. let 20. století, a to nejprve v Kanadě a USA, a postupně začal pronikat i do západní Evropy.

Nejedná se o nějaký ucelený systém reakce společnosti na trestnou činnost, neboť každá země si tento princip upravuje dle svých možností. Restorativní justice působí vedle klasické trestní justice (retributivní justice) nebo ji vhodným způsobem doplňuje a

¹ Návrh nového trestního zákoníku je veřejně dostupný na www.justice.cz.

² Ministerstvo spravedlnosti na svých internetových stránkách uvádí, že obdrželo celkem 330 připomínek a podnětů od veřejnosti.

³ Restorativní justice pochází z anglického slova restore, což znamená obnovit, navrátit do původního stavu.

⁴ Větrovec, V., Nedorost, L. a kol.: Zákon o mediaci a probaci – komentář. EUROLEX BOHEMIA, Praha, 2002, s. 14.

nepředstavuje tak konkrétní paralelní systém. Názory podporující tuto koncepci vycházejí z narůstajících problémů trestní justice, jakými jsou např. vysoký růst kriminality, přeplněné věznice, vysoké zatížení soudů a nízká účinnost trestů. Ovšem pokud bychom zanevřeli na koncepci retributivní justice a nahradili ji spravedlností restorativní, mohlo by dojít k přílišnému uvolnění případně i k opuštění klasických zásad trestního práva a to by, alespoň se tak domníváme, přineslo velké nebezpečí ve fungování trestního práva. Mělo by docházet k většímu vlivu restorativní justice do systému trestního práva, ale doba pro úplné opuštění zásad tradičního procesu ještě nastala a ani tyto zásady nelze jen tak, ze dne na den, změnit.⁵

Mezinárodní právo se také stále více přiklání k principu restorativní justice. Mnoho států vkládá do svých právních řádů stále nové prvky výše uvedené spravedlnosti jako jsou alternativní tresty a přístupy. Organizace spojených národů, dále jen OSN, v této souvislosti přistoupila k vytvoření Komise pro prevenci kriminality a trestního soudnictví, která vytvořila návrh rezoluce zabývající se principem restorativní justice a jeho uplatňování v členských státech.

Prosazování restorativní justice se věnují především různé nevládní organizace zabývající se oběťmi trestných činů, mediačními technikami a prevencí kriminality.⁶ Výše zmiňovaná rezoluce doporučuje vytvoření průběžných konzultací mezi orgány trestní justice a pracovníky připravující restorativní koncepty tak, aby tyto programy dosáhly většího uplatnění v praxi orgánů činných v trestním řízení. Je předpokládáno to, že jednotlivé státy přistupující k principu restorativní justice budou nacházet inspiraci ve státech, kde je již tento princip uplatňován a naopak státy, které mají velké zkušenosti s alternativními přístupy, budou hledat stále další a další možnosti jejich využití a nové modifikace.⁷

Česká republika je ovlivňována trendy evropských zemí a není tomu jinak i v případě alternativních trestů a možností odklonů v trestním řízení. Naše trestní právo je založeno na klasickém kontinentálním právu a díky tomu je úprava poměrně rigidní a poskytuje orgánům činným v trestním řízení omezený prostor pro hledání toho nejvhodnějšího postupu při řešení

⁵ Srovnej in Karabec, Z. a kol.: Restorativní justice – sborník příspěvků a dokumentů. IKSP, Praha 2003, s. 5-9.

⁶ Mezi tyto organizace patří např. Linka bezpečí, Občanská poradna Brno, Bílý kruh bezpečí nebo Liga proti domácímu násilí.

⁷ Srovnej in Karabec, Z. a kol.: Restorativní justice – sborník příspěvků a dokumentů. IKSP, Praha 2003, s. 14-16.

trestněprávních věcí. Nicméně můžeme říci, že princip restorativní justice postupně proniká do systému našeho práva a legislativní zakotvení restorativních postupů a metod tomu hodně napomáhá. Máme na mysli zejména instituty obecně prospěšných prací, peněžitý trest, podmíněné odsouzení, podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem v trestním právu hmotném a možnost narovnání a podmíněného zastavení trestního stíhání v trestním právu procesním. Dalším důležitým krokem ve vztahu k realizaci principu restorativní justice bylo přijetí zákona č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů, s účinností od 1. ledna 2001 a samozřejmě po letech diskuzí přijetí zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů, dále jen ZSM, jenž nabyl účinnosti 1. ledna 2004.

Nový TZ taktéž počítá s větším uplatněním alternativních sankcí a zakotvuje některé nové instituty restorativní justice.⁸

3. Obecně k jednotlivým alternativním trestům

Alternativní tresty nám umožňují uložit pachateli jiný trest, než jen klasický nepodmíněný trest odnětí svobody. Jsou určitým řešením ve vztahu k přeplněným věznicím, jejichž kapacita se nemůže donekonečna zvyšovat a odsouzený je v nich navíc izolován od společnosti a své rodiny. Tato izolace s sebou nese mnoho nepříznivých dopadů jak na konkrétního jedince, tak na celou společnost. Pomineme-li skutečnost, že jeho výkon stojí stát nemalé peníze, pak podstatný zůstává ten fakt, že se odsouzený stává pasivním členem společnosti, nemůže nahradit způsobenou škodu, přetrhává sociální vazby s rodinou a navíc není nucen se o cokoli starat. Ve vězení má zajištěnu komplexní péči a nemusí nic organizovat, zařizovat. Krátkodobý výkon trestu odnětí svobody se u odsouzených za méně závažné trestné činy jeví jako zbytečně nákladný a z hlediska prevence dalšího páčání trestné činnosti naprosto neúčinný. Vždyť právě ve výkonu trestu se tito odsouzení mohou naučit od ostatních, zkušenějších odsouzených „fígle“, jak příště trestný čin spáchat lépe a hlavně nebýt při něm nebo po něm chycen.⁹

Filozofií alternativních trestů je zejména ponechat odsouzené na svobodě a uložit jim

⁸ Srovnej Karabec, Z. a kol.: Restorativní justice – sborník příspěvků a dokumentů. IKSP, Praha 2003, s. 16-21, <http://juristic.zcu.cz/download/rekodifikace/trest/duvod.doc>.

⁹ Blíže srovnej in Urbánek, J.: Trest obecně prospěšných prací v Nizozemském království a v České republice. Trestněprávní revue 7/2003, s. 201.

takový druh povinnosti nebo omezení, které na ně budou působit preventivně a ochrání společnost, uspokojí zájmy obětí trestného činu a upevní v pachateli návyky a postoje potřebné k vedení řádného života. Soudy ve většině případů ukládají alternativní tresty v případech, kdy se jedná o trestný čin, na který zákon stanoví horní hranici trestu odnětí svobody do pěti let a osoba pachatele není natolik narušená, aby její pobyt na svobodě byl pro společnost nebezpečný a prokáže soudu, že bude alternativní trest trestem dostačujícím. Máme na mysli především chování pachatele, z něhož má být zřejmé to, že svého činu lituje, je ochoten nahradit poškozenému škodu, případně se mu omluvit a vzhledem k povaze spáchaného trestného činu lze mít důvodně za to, že účelu trestu bylo dosaženo stejně, jako by tomu bylo v případě uložení trestu odnětí svobody.¹⁰ Alternativní trest odsouzeného nezabavuje osobní svobody, ale vyžaduje od něj dodržování určitých omezení či splnění povinnosti a to podle konkrétního druhu trestu. Musí například zaplatit ze svého příjmu státu nebo obecně prospěšné společnosti jistý obnos peněz (peněžitý trest, narovnání), podrobit se dohledu, či léčení nebo jiným omezením. Tato omezení nejsou zákonem definována, mohou jimi být např. zákaz zdržování se po jistou dobu v konkrétním městě (trest zákazu pobytu), zákaz výkonu určité činnosti po dobu několika měsíců až let (trest zákazu činnosti) nebo povinnost odpracovat určitý počet hodin pro celou společnost (trest obecně prospěšných prací). V průběhu výkonu trestu se sleduje, zda odsouzený plní podmínky uloženého trestu a zda i jeho život probíhá v souladu s normami dané společnosti. V případě, že odsouzený tyto uložené podmínky a omezení řádně neplní, může soud rozhodnout o náhradní sankci, kterou je většinou nepodmíněný trest odnětí svobody. Alternativní trest je v určitém slova smyslu „šancí“ pro odsouzeného a jeho úspěšným vykonáním se na něj hledí jako na neodsouzeného.¹¹

4. Přípravované změny

Nyní se již pokusíme blíže připomenout připravované změny týkající se alternativních sankcí, jak tyto budou vyplývat z nového TZ. Naším záměrem je uvést změny, které by se měly dotknout alternativních trestů a zhodnotit, zda bude nová právní úprava oproti stávající výhodnější či nikoliv. Pokud předkladatel nového TZ u některých trestů ponechal platnou právní úpravu beze změn, nebudeme se o ní zmiňovat. Domníváme se, že

¹⁰ Tamtéž, s. 203.

¹¹ Účinek zahlazení odsouzení je výslovně uveden v § 45a odst. 5 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, dále jen trestní zákon.

celkově je nově koncipovaná úprava nového TZ a jeho struktura mnohem přehlednější, než jak tomu je v současně platném trestním zákoně.

V rámci nového TZ se vychází především z doporučení RE č. R(92) 16 z roku 1992, Evropská pravidla týkající se sankcí a opatření států Rady Evropy, z doporučení RE č. R(87) 3 z roku 1987, Evropská vězeňská pravidla, ze Zprávy o trestání mladistvých - R 10 (sv. 30/1991).

Kromě těchto doporučení Rady Evropy bylo přihlédnuto také k materiálům OSN, zejména k Minimálním pravidlům pro zacházení s osobami v detenci a Minimálním pravidlům týkajícím se opatření nespojených s odnětím svobody (Tokijských pravidel).¹²

Trestní sankce, jež bude moci soud uložit, jsou upraveny v hlavě V. nového TZ. Trestními sankcemi jsou tresty a ochranná opatření. S ohledem na mezinárodní dohody a Ústavu¹³ nelze uložit kruté a nepřiměřené trestní sankce a dále jejich výkonem nesmí být ponížena lidská důstojnost.¹⁴ Oproti stávající úpravě je v § 38 odst. 2 nového TZ zakotvena zásada, že „tam, kde postačí trestní sankce pro pachatele méně postihující, nesmí být uložena trestní sankce pro pachatele citelnější“.¹⁵ Platná právní úprava totiž omezuje uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody pouze za trestné činy, u nichž horní hranice trestní sazby nepřevyšuje tři roky, pokud soud shledá jiný trest nedostačujícím k dosažení účelu trestu.¹⁶ Nový TZ v tomto případě mnohem více zakotvuje princip restorativní justice a částečně tak vytváří podmínky pro lepší posuzování pachatelovi situace, jeho poměrů a závažnosti spáchaného trestného činu včetně okolností, za nichž byl spáchán a jež mu předcházely.

Nový TZ dělí trestné činy na přečiny a zločiny. Přečiny jsou nedbalostní trestné činy a úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do tří let. Naopak zločiny jsou všechny trestné činy, které nejsou přečiny a zvlášť závažnými zločiny jsou trestné činy uvedené v § 86 odst. 2 nového TZ¹⁷ a úmyslné trestné činy s horní hranicí trestní sazby nejméně osmiletou.

¹² Srovnej důvodovou k novému TZ.

¹³ Ústavní zákon č. 1/1993, Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů, dále jen Ústava.

¹⁴ § 37 nového TZ

¹⁵ § 38 nového TZ.

¹⁶ srovnej § 39 odst. 2 trestního zákona.

¹⁷ Dle platné právní úpravy se jedná o § 62 trestního zákona.

Tato kategorizace trestných činů rozšíří prostor pro uplatnění alternativ a odklonů a pro diferenciaci trestních sankcí. Navržená kategorizace se odrazí i v trestním procesu a bude základem pro vytvoření různých typů řízení, příslušnosti soudů, vymezení řízení před samosoudcem, používání odklonů a dalších institutů trestního řízení. V podstatě standardní trestní řízení bude konáno o zločinech, u přečinů budou převažovat zjednodušené formy řízení, odklony a alternativní řešení, včetně širokého uplatnění prostředků probace a mediace.

Nový TZ v hlavě V., oddíl 2 v § 46 až § 48 vymezuje možnost upuštění od potrestání pachatele. Je zde vymezeno rozmezí trestných činů, u nichž lze od potrestání upustit. Jedná se o trestné činy, jejichž horní hranice nepřevyšuje 5 let, zatímco podle platné právní úpravy má soud možnost upustit od potrestání u trestných činů menší nebezpečnosti.¹⁸ Nově je vloženo i ustanovení týkající se přípravy a pokusu trestného činu.¹⁹ Upuštění od potrestání je dále doplněno i o ustanovení, které umožní soudu namísto trestu či ochranného opatření uložit pachateli zabezpečovací detenci (jako jedno z ochranných opatření).²⁰

Podmíněné upuštění od potrestání s dohledem upravuje § 48 nového TZ. Soud v těchto případech stanoví zkušební dobu až na jeden rok a zároveň vysloví nad pachatelem dohled. Dohledem se rozumí povinnost pravidelných konzultací s úředníkem Probační a mediační služby.²¹ Mezi další povinnosti nebo omezení může soud navíc uložit odsouzenému:

- zdržet se neoprávněných zásahů do práv nebo právem chráněných zájmů jiných osob,
- zdržet se požívání alkoholických nápojů nebo jiných návykových látek,
- uhradit dlužné výživné nebo jinou dlužnou částku,
- veřejně se osobně omluvit poškozenému, nebo
- poskytnout poškozenému přiměřené zadostiučinění.

Dohled probačního úředníka (úředníka nebo asistenta Probační a mediační služby) zůstává celkem beze změn. Jsou ovšem rozšířeny jeho povinnosti a oprávnění nově vymezené v § 51 nového TZ. Probační úředník je povinen vykonávat dohled nad pachatelem, být mu nápomocen v jeho záležitostech a plnit pokyny předsedy senátu směřující k výkonu dohledu a

¹⁸ Blíže srovnej in § 24 odst. 1 trestního zákona.

¹⁹ Soud může upustit od potrestání také tehdy, jestliže pachatel přípravy nebo pokusu trestného činu nerozpoznal, že příprava nebo pokus vzhledem k povaze nebo druhu předmětu útoku, na němž měl být čin spáchán, anebo vzhledem k povaze nebo druhu prostředku, jímž měl být čin spáchán, nemohl vést k dokonání - § 46 odst. 2 nového TZ.

²⁰ § 47 odst. 2 nového TZ.

²¹ Blíže srovnej in § 49 až § 51 nového TZ.

k tomu, aby pachatel vedl řádný život.²² Druhý odstavec tohoto ustanovení byl doplněn o možnost upozornit odsouzeného na porušování podmínek dohledu a zároveň jej poučit o tom, že pokud se toto porušení bude opakovat, bude o tom úředník informovat předsedu senátu, což může vést k nařízení výkonu trestu odnětí svobody.

Mezi druhy trestů, jež je možno pachateli uložit, se nově začlenil i trest domácího vězení upravený v § 60 a § 61 nového TZ. Jedná se dle našeho názoru o jeden z nejzávažnějších trestů, protože je vymezen v taxativním výčtu trestů hned za trestem odnětí svobody. Trest domácího vězení omezuje pachatele z hlediska osobní svobody, když jej v určitém denním úseku nutí být na určitém místě (většinou ve svém obydlí). Trest domácího vězení se tak stává druhým nejtěžším trestem, jenž v těsném závěsu doprovází trest obecně prospěšných prací. Blíže se trestu domácího vězení nebudeme věnovat, neboť bychom překročili rozsah příspěvku. Trestem odnětí svobody se rozumí nejen trest nepodmíněný, ale i podmíněný trest odnětí svobody a podmíněný trest odnětí svobody s dohledem.²³

Domácí vězení, obecně prospěšné práce, peněžitý trest, vyhoštění a zákaz pobytu lze uložit i jako samostatné tresty, a to i když na některý trestný čin trestní zákon takový trest nestanoví. V ostatních případech mohou být tresty uloženy samostatně nebo vedle sebe, pokud tak trestní zákon nestanoví jinak. Co však nelze uložit jako vedlejší tresty navzájem jsou trest:

- domácího vězení a obecně prospěšné práce
- domácí vězení a trest odnětí svobody
- obecně prospěšné práce a trest odnětí svobody
- peněžitý trest a trest propadnutí majetku
- zákaz pobytu a trest vyhoštění.

Co se týče trestu obecně prospěšných prací upraveného v § 62 až § 65 nového TZ, tak tomu se zde nebude věnovat s odkazem na to, co jsme o něm již publikovali.²⁴

²² § 51 odst. 1 nového TZ.

²³ Blíže srovnej in § 52 odst. 2 nového TZ.

²⁴ Problematice alternativních trestů z pohledu nově připravovaného trestního zákoníku a to konkrétně trestu obecně prospěšných prací jsme se již věnovali ve svém příspěvku Žatecká, E., Fryšták, M.: Alternativní tresty z pohledu úvah de lege ferenda in Aktuální problémy rekodifikace trestního práva hmotného, Karlova univerzita, Praha, 2007, s. 97-102.

5. Peněžitý trest

Peněžitý trest je v současnosti upraven v § 53 a § 54 trestního zákona.²⁵ Představuje významnou alternativu k nepodmíněným trestům odnětí svobody kratšího trvání. V posledních letech je bohužel míra jeho využívání velmi nízká a v podstatě stagnuje, což dokládají statistiky.²⁶ I přes jeho zjevnou majetkovou povahu není tento druh trestu určen jen pro postih majetkových trestných činů, ale je vhodný i v jiných případech, neboť díky své povaze představuje pro pachatele citelnou sankci. Pachatelova povinnost zaplatit určitou částku mu totiž znemožní realizaci rozmanitých aktivit, jeho nevýhodou může být, že peněžitý trest nemusí postihnout jen osobu pachatele, ale také příslušníky jeho rodiny a osoby, vůči kterým má pachatel závazky. S tímto problémem se ale můžeme setkat i u ostatních druhů trestů. V § 53 trestního zákona jsou uvedeny tři možnosti uložení peněžitého trestu. Tou první je, že pachatel spáchal úmyslný trestný čin ze zjištěné pohnutky, tzn. že trestnou činností získal nebo se snažil získat majetkový prospěch. Druhou možností je uložení peněžitého trestu v případě, pokud to dovoluje trestní zákon ve své zvláštní části. Třetí možností je uložení peněžitého trestu za situace, kdy pachatel spáchal trestný čin, u něhož horní hranice trestní sazby odnětí svobody nepřevyšuje tři léta a vzhledem k povaze spáchaného trestného činu a možnosti nápravy pachatele se trest odnětí svobody současně neukládá.

Peněžitý trest může být uložen jako trest samostatný nebo vedle jiného druhu trestu. Jako samostatný může být uložen, jestliže vzhledem k povaze spáchaného trestného činu a možnosti nápravy pachatele uložení jiného trestu k dosažení účelu trestu není třeba (§ 53 odst. 3 trestního zákona), může jít např. o méně závažné delikty, zejména nedbalostní, spáchané osobami dosud bezúhonnými. Dle § 28 odst. 2 trestního zákona nelze uložit peněžitý trest vedle trestu propadnutí majetku. V případě spáchání trestného činu majetkové povahy je hlavní funkcí peněžitého trestu především možnost postihnout majetkový prospěch pachatele, který získal z trestné činnosti, pokud tento prospěch nelze odčerpát jinak, např. u trestného činu poškozování spotřebitele či úplatkářství. Dalším okruhem trestných činů, při jejichž postihu může mít peněžitý trest opodstatnění, jsou trestné činy, ke kterým pachatel potřebuje určité finanční prostředky. V těchto případech se může projevit jeho zábranná funkce, neboť pomocí peněžitého trestu může dojít k odčerpání peněžních prostředků potřebných k dalšímu

²⁵ Peněžitě trestní opatření u mladistvých je upraveno v § 27 ZSM.

²⁶ Blíže srovnej na <http://www.mvcr.cz/statistiky/index.html>.

páchání trestné činnosti, může jít např. o případy nedovolené výroby, přechovávání či prodeje drog, o případy kuplířství apod.²⁷ Soud může uložit peněžitý trest ve výměře od 2.000,- Kč do 5.000 .000,- Kč. Tato výměra je nepřekročitelná směrem nahoru i dolů. Trestní zákon blíže nestanoví postup při stanovení konkrétní výměry. Soud je zde vázán jen obecnými zásadami stanovenými v § 23 a § 31 a násl. trestního zákona. V § 54 odst. 1 trestního zákona je pak zdůrazněn ohled na osobní a majetkové poměry pachatele. Majetkové poměry zahrnují veškeré zdroje, z nichž lze peněžitý trest realizovat, přičemž význam mají i pachatelovy závazky.²⁸ Peněžitým trestem může být postihnut i majetek nepocházející z trestné činnosti, tzn. i majetek nabytý pachatelem poctivou prací.²⁹ Vzhledem k tomu, že peněžitý trest může být ukládán i ve značné výši, mohlo by být obtížné zaplatit daný obnos najednou, zákon proto umožňuje soudu, aby z důvodu usnadnění výkonu tohoto trestu rozhodl o jeho zaplacení v přiměřených splátkách. § 54 odst. 1 trestního zákona stanoví, že soud peněžitý trest neuloží, je-li zřejmé, že by byl nedobytný, tzn. že pachatel by jej vzhledem ke svým osobním a majetkovým poměrům nebyl schopen vykonat, a to ani zaplacením ve splátkách.

Podstatné změny v úpravě peněžitého trestu by měl přinést nový TZ, ve kterém je peněžitý trest upraven v § 67 až § 69. Nový TZ počítá s ukládáním peněžitého trestu ve formě tzv. denních pokut. Peněžitý trest se tak bude ukládat v denních sazbách a bude činit nejméně 20 a nejvíce 730 celých denních sazeb³⁰. Rozsah těchto denních sazeb může být od 100,- Kč do 50.000,- Kč. Tedy nejnižší výše uloženého peněžitého trestu bude činit nejméně 2.000,- Kč. Počet denních sazeb soud určí s přihlédnutím k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu. Výši jedné denní sazby peněžitého trestu stanoví soud se zřetelem k osobním a majetkovým poměrům pachatele. Přitom bude soud vycházet zpravidla z čistého příjmu, který pachatel má nebo by mohl mít průměrně za jeden den. Příjmy pachatele, jeho majetek a výnosy z něj, jakož i jiné podklady pro určení výše denní sazby mohou být stanoveny odhadem soudu. Soud v rozhodnutí uvede počet a výši denních sazeb. Nelze-li od pachatele podle jeho osobních a majetkových poměrů očekávat, že peněžitý trest ihned zaplatí, může stanovit, že peněžitý trest bude zaplacen v přiměřených měsíčních splátkách; přitom může určit, že výhoda splátek peněžitého trestu odpadne, jestliže pachatel nezaplatí dílčí splátku včas. Peněžitý trest soud neuloží, je-li zřejmé, že by byl nedobytný. Zaplacené částky peněžitého trestu připadají státu.

²⁷ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S.: Trestní zákon, komentář, 4. vydání, Praha, C. H. Beck, 2001, s. 407.

²⁸ Tamtéž, s. 412.

²⁹ Tamtéž, s. 408

³⁰ § 68 odst. 1 nového TZ.

Pro případ, že odsouzený tento trest nevykoná, respektive peněžitý trest nezaplatí, soud mu určí opět náhradní trest odnětí svobody až na dvě léta. Je tu však podmínka, že náhradní trest nesmí ani spolu s uloženým trestem odnětí svobody přesahovat horní hranici trestní sazby, kterou by pachatel mohl dostat, kdyby mu nebyl uložen peněžitý trest.

6. Závěr

Nová filozofie ukládání trestních sankcí zakotvená v novém TZ vychází především ze zásady depenalizace, kdy na jedné straně jsou mimo stávajících trestních sankcí (trestů a ochranných opatření), které jsou v potřebné míře upraveny, koncipovány nové efektivnější alternativní sankce, které jsou formulovány i se zřetelem na přiměřenou satisfakci obětí trestných činů (srov. § 38 odst. 3 nového TZ). V rámci revize trestních sazeb bude v novém TZ v jeho zvláštní části docházet jednak ke snižování některých trestních sazeb, ale na druhé straně bude třeba zajistit v potřebné míře adekvátní trestněprávní reakci na závažné trestné činy (brutální vraždy, ozbrojené loupeže a únosy atd.) a nové specifické druhy kriminality (organizovaný zločin, terorismus apod.), kdy se uplatní náležitá a povaze těchto trestných činů odpovídající represe. Vezměme v úvahu např. posunutí výměry u výjimečného trestu apod.

Celková filozofie ukládání sankcí se změnila díky novému uspořádání hierarchie trestů ve prospěch alternativ, kdy má soud povinnost zvážit nejdříve možnost uložení jiné sankce (pro pachatele více příznivější) než trest odnětí svobody.³¹ Zároveň i v případě ukládání trestních sankcí by měl soud uložit trestní sankci méně intenzivní, pokud tato postačí k dosažení účelu sankce.³²

Nové pojetí účelu sankcí, které zajišťuje jejich přiměřenost, účinnost a odstrašující působení, je pak vyjádřeno v zákonných kritériích jejich ukládání, jež jsou obsaženy v konkrétních navrhovaných ustanoveních nového TZ upravujících jak obecné předpoklady a principy pro ukládání sankcí, tak týkajících se podmínek ukládání jednotlivých sankcí.

Kontaktní údaje na autory – email:

Marek.Frystak@law.munil.cz

Eva.Zatecka@law.muni.cz

³¹ § 54 odst. 2 nového TZ.

³² § 38 odst. 2 nového TZ.

